

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دانشکده علوم انسانی

گروه جغرافیا

پایان نامه دوره کارشناسی ارشد جغرافیایی سیاسی

نقش بازارچه‌های مرزی بر امنیت منطقه

نمونه موردی: بازارچه مرزی باشماق مریوان

سید آرام الیاسی

استاد راهنما

دکتر پیروز مجتهدزاده

استاد مشاور

دکتر زهرا احمدی پور

اردیبهشت ۱۳۹۰

بسمه تعالی

تاییدیه اعضای هیات داوران حاضر در جلسه دفاع از پایان نامه ارشد

خانم / آقای مسیح آرام الی سی
در تاریخ ۱۳۹۰/۲/۲۱
اعضای هیات داوران نسخه نهایی این رساله را از نظر فرم و محتوا تایید کرده است و پذیرش آنرا برای
تکمیل درجه ارشد پیشنهاد می کنند.

اعضای هیات داوران	نام و نام خانوادگی	رتبه علمی	امضاء
۱- استاد راهنمای اصلی	دکتر پروین مهدزاده	دانشیار	
۲- استاد مشاور	دکتر زهرا احمدی پور	دانشیار	
۳- استاد ناظر	دکتر مهرداد حافظیان	استاد	
۴- استاد ناظر	دکتر همیرضا مهری	دانشیار	
۵- نماینده شورای تحصیلات تکمیلی	دکتر مهرداد حافظیان	استاد	

آیین نامه چاپ پایان نامه (رساله) های دانشجویان دانشگاه تربیت مدرس

نظر به اینکه چاپ و انتشار پایان نامه (رساله) های تحصیلی دانشجویان دانشگاه تربیت مدرس، مبین بخشی از فعالیتهای علمی - پژوهشی دانشگاه است بنابراین به منظور آگاهی و رعایت حقوق دانشگاه، دانش آموزان این دانشگاه نسبت به رعایت موارد ذیل متعهد می شوند:

ماده ۱: در صورت اقدام به چاپ پایان نامه (رساله) ی خود، مراتب را قبلاً به طور کتبی به «دفتر نشر آثار علمی» دانشگاه اطلاع دهد.

ماده ۲: در صفحه سوم کتاب (پس از برگ شناسنامه) عبارت ذیل را چاپ کند:

«کتاب حاضر، حاصل پایان نامه کارشناسی ارشد/ رسته دکتری نگارنده در رشته حجراتی سیاسی است که در سال ۱۳۹۰ در دانشکده ادبیات دانشگاه تربیت مدرس به راهنمایی سرکلر خانم/جناب آقای دکتر پرویز مهدی پور، مشاوره سرکار خانم/جناب آقای دکتر زهره احمدی پور و مشاوره سرکار خانم/جناب آقای دکتر از آن دفاع شده است.»

ماده ۳: به منظور جبران بخشی از هزینه های انتشارات دانشگاه، تعداد یک درصد شمارگان کتاب (در هر نوبت چاپ) را به «دفتر نشر آثار علمی» دانشگاه اهدا کند. دانشگاه می تواند مازاد نیاز خود را به نفع مرکز نشر در معرض فروش قرار دهد.

ماده ۴: در صورت عدم رعایت ماده ۳، ۵۰٪ بهای شمارگان چاپ شده را به عنوان خسارت به دانشگاه تربیت مدرس، تأدیه کند.

ماده ۵: دانشجو تعهد و قبول می کند در صورت خودداری از پرداخت بهای خسارت، دانشگاه می تواند خسارت مذکور را از طریق مراجع قضایی مطالبه و وصول کند؛ به علاوه به دانشگاه حق می دهد به منظور استیفای حقوق خود، از طریق دادگاه، معادل وجه مذکور در ماده ۴ را از محل توقیف کتابهای عرضه شده نگارنده برای فروش، تامین نماید.

ماده ۶: اینجانب سید آرم الماسی دانشجوی رشته حجراتی سیاسی مقطع ارشد

تعهد فوق و ضمانت اجرایی آن را قبول کرده، به آن ملتزم می شوم.

نام و نام خانوادگی: سید آرم الماسی

تاریخ و امضا: ۱۳۹۰/۰۹/۰۴

آیین‌نامه حق مالکیت مادی و معنوی در مورد نتایج پژوهش‌های علمی دانشگاه تربیت مدرس

مقدمه: با عنایت به سیاست‌های پژوهشی و فناوری دانشگاه در راستای تحقق عدالت و کرامت انسانها که لازمه شکوفایی علمی و فنی است و رعایت حقوق مادی و معنوی دانشگاه و پژوهشگران، لازم است اعضای هیأت علمی، دانشجویان، دانش‌آموختگان و دیگر همکاران طرح، در مورد نتایج پژوهش‌های علمی که تحت عناوین پایان‌نامه، رساله و طرح‌های تحقیقاتی با هماهنگی دانشگاه انجام شده است، موارد زیر را رعایت نمایند:

ماده ۱- حق نشر و تکثیر پایان‌نامه/ رساله و درآمدهای حاصل از آنها متعلق به دانشگاه می باشد ولی حقوق معنوی پدید آورندگان محفوظ خواهد بود.

ماده ۲- انتشار مقاله یا مقالات مستخرج از پایان‌نامه/ رساله به صورت چاپ در نشریات علمی و یا ارائه در مجامع علمی باید به نام دانشگاه بوده و با تایید استاد راهنمای اصلی، یکی از اساتید راهنما، مشاور و یا دانشجو مسئول مکاتبات مقاله باشد. ولی مسئولیت علمی مقاله مستخرج از پایان‌نامه و رساله به عهده اساتید راهنما و دانشجو می باشد.

تبصره: در مقالاتی که پس از دانش‌آموختگی بصورت ترکیبی از اطلاعات جدید و نتایج حاصل از پایان‌نامه/ رساله نیز منتشر می‌شود نیز باید نام دانشگاه درج شود.

ماده ۳- انتشار کتاب، نرم افزار و یا آثار ویژه (اثری هنری مانند فیلم، عکس، نقاشی و نمایشنامه) حاصل از نتایج پایان‌نامه/ رساله و تمامی طرح‌های تحقیقاتی کلیه واحدهای دانشگاه اعم از دانشکده ها، مراکز تحقیقاتی، پژوهشکده ها، پارک علم و فناوری و دیگر واحدها باید با مجوز کتبی صادره از معاونت پژوهشی دانشگاه و براساس آئین نامه های مصوب انجام شود.

ماده ۴- ثبت اختراع و تدوین دانش فنی و یا ارائه یافته ها در جشنواره‌های ملی، منطقه‌ای و بین‌المللی که حاصل نتایج مستخرج از پایان‌نامه/ رساله و تمامی طرح‌های تحقیقاتی دانشگاه باید با هماهنگی استاد راهنما یا مجری طرح از طریق معاونت پژوهشی دانشگاه انجام گیرد.

ماده ۵- این آیین‌نامه در ۵ ماده و یک تبصره در تاریخ ۸۷/۴/۱ در شورای پژوهشی و در تاریخ ۸۷/۴/۲۳ در هیأت رئیسه دانشگاه به تایید رسید و در جلسه مورخ ۸۷/۷/۱۵ شورای دانشگاه به تصویب رسیده و از تاریخ تصویب در شورای دانشگاه لازم‌الاجرا است.

«اینجانب... دانشجوی رشته... در سال تحصیلی... ورودی سال تحصیلی...
مقطع... دانشکده... متعهد می شوم کلیه نکات مندرج در آئین نامه حق مالکیت مادی و معنوی در مورد نتایج پژوهش‌های علمی دانشگاه تربیت مدرس را در انتشار یافته‌های علمی مستخرج از پایان‌نامه / رساله تحصیلی خود رعایت نمایم. در صورت تخلف از مفاد آئین نامه فوق‌الاشعار به دانشگاه وکالت و نمایندگی می‌دهم که از طرف اینجانب نسبت به لغو امتیاز اختراع بنام بنده و یا هر گونه امتیاز دیگر و تغییر آن به نام دانشگاه اقدام نماید. ضمناً نسبت به جبران فوری ضرر و زیان حاصله بر اساس برآورد دانشگاه اقدام خواهم نمود و بدینوسیله حق هر گونه اعتراض را از خود سلب نمودم»

امضا: .....
تاریخ: .....
۴

تقدیم ہے:

پدر و مادر عزیزم

چکیده:

امنیت واژه پیچیده و به لحاظ کاربرد از گستردگی وسیعی برخوردار است. از درونی‌ترین افکار و احساسات بشری گرفته تا مهم‌ترین مسائل بین دولتها دربرگیرنده مفهوم امنیت است. از آن هنگام که انسان برای بقا و تأمین معاش خود با وسایل ابتدایی و دست ساز به مقابله با عوامل طبیعی پرداخت تاکنون که به دنبال عصر صنعتی شدن، سرعت، تکنولوژی و رویای برتری بر هموعان و جهان پیرامون خود را از طریق وسایل پیشرفته نظامی و اتمی در سر می‌پروراند امنیت چه در بعد روانی آن و چه در بعد فیزیکی همواره یکی از دغدغه‌های همیشگی او بوده است.

هریک از مرزهای بین‌المللی دارای ویژگی‌های مختص به خود هستند. از ویژگی‌های مناطق مرزی ایران نیز محرومیت، توسعه نیافتگی شدید و نابرابری اقتصادی و فرهنگی این مناطق نسبت به مرکز می‌باشد که باعث ایجاد ناامنی در این مناطق شده است.

این پژوهش با این سوال آغاز می‌شود که (آیا توسعه بازارچه مرزی می‌تواند در امنیت منطقه تاثیر گذار باشد؟)، که با استفاده از روش توصیفی-تحلیلی و مطالعات کتابخانه‌ای و میدانی (پرسشنامه، مشاهده) در منطقه باشماق مریوان و انجام مصاحبه با مسولین منطقه به این نتیجه رسیدیم که توسعه بازارچه باشماق مریوان در امنیت منطقه تاثیرگذار می‌باشد.

واژه‌های کلیدی: بازارچه مرزی، توسعه، امنیت، باشماق مریوان

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱	فصل اول: کلیات طرح و روش تحقیق
۱-۱	بیان دقیق موضوع و تعریف مسأله
۱-۲	پیشینه تحقیق
۱-۳	سوالات و فرضیات تحقیق
۱-۴	ضرورت انجام و اهداف تحقیق
۱-۵	مشکلات و محدودیت‌های تحقیق
۱-۶	روش تحقیق
۲۰	فصل دوم: مبانی نظری تحقیق
۲-۱	تعریف مفاهیم
۲-۲	منطقه
۲-۳	امنیت و امنیت منطقه‌ای
۲-۴	عوامل موثر بر کارکرد امنیتی مرز
۲-۴-۱	عوامل سیاسی
۲-۴-۱-۱	وضعیت روابط سیاسی ۲ کشور همسایه
۲-۴-۱-۲	اندازه‌ی اعمال حاکمیت کشور همسایه در قلمرو خود
۲-۴-۱-۳	حضور و مداخله قدرت‌های قرار منطقه‌ای
۲-۵-۲	عوامل طبیعی
۲-۵-۲-۱	تأثیر ویژگی‌های طبیعی بر کنترل مرزها
۲-۵-۲-۲	وضعیت توپوگرافی مناطق مرزی مریوان و تأثیرات آن بر کارکرد امنیتی مرز
۲-۶-۳	عوامل اقتصادی
۲-۶-۳-۱	اختلاف سطح توسعه و تفاوت بسیار درآمد و قیمت کالا و خدمات
۲-۶-۳-۲	کمبود زیرساخت‌های توسعه و ضعف بنیان‌های اقتصادی در مناطق مرزی
۲-۷-۴	عوامل انسانی
۲-۷-۴-۱	اشتراک قومی و مذهبی مرزنشینان دو سوی مرز
۲-۷-۴-۲	پراکندگی و سیار بودن جمعیت در مناطق مرزی
۲-۸	بازارچه‌های مرزی
۲-۸-۱	تعریف بازارچه مرزی
۲-۸-۲	مبانی اقتصادی ایجاد بازارچه‌های مرزی

۴۰.....	۲-۸-۳ انواع بازارچه‌های مرزی .....
۴۱.....	۲-۸-۴ کارکرد بازارچه‌های مرزی .....
۴۴.....	۲-۸-۵ اهداف تشکیل بازارچه‌های مرزی .....
۴۴.....	۲-۸-۵-۱ اهداف منطقه‌ای.....
۴۵.....	۲-۸-۵-۲ اهداف ملی .....
۴۷.....	۲-۹ تاریخچه بازارچه‌های مشترک مرزی .....
۵۱.....	۲-۱۰ نحوه اداره بازارچه مرزی .....
۵۱.....	۲-۱۰-۱ وزارت کشور .....
۵۲.....	۲-۱۰-۲ گمرک.....
۵۲.....	۲-۱۰-۳ وزارت بازرگانی.....
۵۳.....	۲-۱۱ تجربیات جهانی در زمینه بازارچه‌های مرزی .....
۵۴.....	۲-۱۱-۱ بازارچه‌های مرزی ویتنام - چین .....
۵۵.....	۲-۱۱-۲ بازارچه مرزی ویتنام - کامبوج .....
۵۵.....	۲-۱۱-۳ بازارچه مرزی ویتنام- لائوس .....
۵۶.....	۲-۱۲ ملاحظات امنیتی، سیاسی و فرهنگی- اجتماعی در ایجاد بازارچه‌های مرزی.....
۵۶.....	۲-۱۲-۱ ملاحظات امنیتی .....
۵۷.....	۲-۱۲-۲ ملاحظات سیاسی .....
۵۷.....	۲-۱۲-۳ ملاحظات فرهنگی - اجتماعی .....
۵۸.....	۲-۱۳ بعد اقتصادی و ژئواکونومی بازارچه های مرزی .....
۶۰.....	۲-۱۳-۱ اهمیت و جایگاه صادرات در رشد اقتصادی کشورها .....
۶۰.....	۲-۱۳-۲ اهمیت روابط تجاری ایران با کشورهای همجوار .....
۶۲.....	۲-۱۳-۳ اهمیت فعالیت در بازارچه‌های مرزی .....
۶۸.....	۲-۱۴ جمع‌بندی .....
۷۴.....	فصل سوم: محیط شناسی تحقیق.....
۷۵.....	۳-۱ موقعیت جغرافیایی و طبیعی استان کردستان.....
۷۷.....	۳-۲ تقسیمات سیاسی استان کردستان .....
۷۸.....	۳-۳ شهرستان مریوان .....
۷۹.....	۳-۴ روستای باشماق مریوان .....
۸۱.....	۳-۵ کشور عراق .....
۸۳.....	۳-۶ کردستان عراق .....
۸۴.....	۳-۷ استان سلیمانیه .....

۳-۸	شهرستان پنجوین	۸۶
۳-۹	تعریف محدوده مرز استان کردستان ایران و کردستان عراق	۸۸
فصل چهارم: یافته‌های تحقیق		
۴-۱	جدول فراوانی توزیع جنسیت	۹۱
۴-۲	جدول فراوانی توزیع سواد	۹۰
۴-۳	یافته‌های کتابخانه‌ای	۹۱
فصل پنجم: تجزیه و تحلیل استنتاج		
۵-۱	یافته‌های نظری	۱۵۸
۵-۱-۱	یافته‌های توصیفی	۱۶۱
۵-۲	یافته‌های تحلیلی	۱۶۳
۵-۳	مسائل و مشکلات بازارچه‌های مرزی	۱۶۷
۵-۴	نتیجه‌گیری	۱۷۱
۵-۵	پیشنهادات	۱۷۲
منابع		
۱۷۵		
ضمائم		
۱۸۰		
چکیده انگلیسی		
۱۸۵		

فهرست جداول

صفحه	عنوان
۴۹.....	جدول (۱-۲) فهرست بازارچه‌های مرزی.....
۵۴.....	جدول (۲-۲) مبادلات تجاری ویتنام و چین.....
۶۷.....	جدول (۲-۳) دیدگاه‌های موجود در مورد نقش بازارچه‌های مرزی.....
۶۸.....	جدول (۲-۴) نظریه‌های توسعه‌ای منطقه‌ای.....
۷۷.....	جدول (۵-۳) مشخصات عمومی شهرستانهای استان کردستان.....
۹۱.....	جدول (۷-۴) فراوانی توزیع جنسیت.....
۹۱.....	جدول (۸-۴) فراوانی توزیع سواد.....
۹۲.....	جدول (۹-۴) فراوانی توزیع تاهل.....
۹۲.....	جدول (۱۰-۴) فراوانی توزیع اشتغال.....
۹۳.....	جدول (۱۱-۴) فراوانی توزیع نوع شغل در بازارچه.....
۹۳.....	جدول (۱۲-۴) فراوانی توزیع تاثیر بازارچه بر اشتغال.....
۹۴.....	جدول (۱۳-۴) فراوانی توزیع درآمد.....
۹۵.....	جدول (۱۴-۴) فراوانی توزیع وسایل حمل و نقل.....
۹۷.....	جدول (۱۵-۴) فراوانی توزیع شبکه حمل و نقل.....
۹۸.....	جدول (۱۶-۴) فراوانی توزیع امکانات و خدمات بهداشتی.....
۱۰۰.....	جدول (۱۷-۴) فراوانی توزیع برق، آب لوله کشی و بهداشتی.....
۱۰۱.....	جدول (۱۸-۴) فراوانی توزیع تلفن و مخابرات.....
۱۰۳.....	جدول (۱۹-۴) فراوانی توزیع رستوران و مراکز عرضه مواد غذایی.....
۱۰۴.....	جدول (۲۰-۴) فراوانی توزیع مراکز اقامتی.....
۱۰۶.....	جدول (۲۱-۴) فراوانی توزیع پوشش شبکه‌های تلویزیونی.....
۱۰۷.....	جدول (۲۲-۴) فراوانی توزیع فروشگاه و مغازه.....
۱۰۹.....	جدول (۲۳-۴) فراوانی توزیع بانکها و شرکتهای بیمه.....
۱۱۰.....	جدول (۲۴-۴) فراوانی توزیع شرکت تعاونی، تعاونی مردمی.....

- جدول (۴-۲۵) فراوانی توزیع انبار و سردخانه..... ۱۱۲
- جدول (۴-۲۶) فراوانی توزیع اشتغال بعد از تاسیس بازارچه..... ۱۱۳
- جدول (۴-۲۷) فراوانی توزیع تعداد شاغلین بازارچه..... ۱۱۵
- جدول (۴-۲۸) فراوانی توزیع افراد جریمه شده بخاطر قاچاق کالا..... ۱۱۵
- جدول (۴-۲۹) فراوانی توزیع تمایل مردم به قاچاق کالا قبل از تاسیس بازارچه..... ۱۱۶
- جدول (۴-۳۰) فراوانی توزیع کاهش قاچاق کالا بعد از تاسیس بازارچه..... ۱۱۸
- جدول (۴-۳۱) فراوانی توزیع تمایل مردم برای ماندن در منطقه بعد از تاسیس بازارچه..... ۱۱۹
- جدول (۴-۳۲) فراوانی توزیع میزان سرمایه‌گذاری بعد از تاسیس بازارچه..... ۱۲۱
- جدول (۴-۳۳) فراوانی توزیع میزان مردم با عراق..... ۱۲۲
- جدول (۴-۳۴) فراوانی توزیع تاثیر بازارچه در ساده شدن عبور و مرور..... ۱۲۳
- جدول (۴-۳۵) فراوانی توزیع تاثیر بازارچه در افزایش ارتباط اقوام کرد دوسوی مرز..... ۱۲۵
- جدول (۴-۳۶) فراوانی توزیع میزان رفت و آمد به عراق قبل از ایجاد بازارچه..... ۱۲۶
- جدول (۴-۳۷) فراوانی توزیع میزان رفت و آمد به عراق بعد از ایجاد بازارچه..... ۱۲۸
- جدول (۴-۳۸) فراوانی توزیع میزان تاثیر بازارچه در افزایش پیوندهای دو سوی مرز..... ۱۲۹
- جدول (۴-۳۹) فراوانی توزیع تاثیر بازارچه در ایجاد چه نوع تفکری در منطقه..... ۱۳۱
- جدول (۴-۴۰) فراوانی توزیع تاثیر بازارچه در کاهش ناآرامیها..... ۱۳۲
- جدول (۴-۴۱) فراوانی توزیع تاثیر بازارچه در کاهش جرم و جنایت..... ۱۳۲
- جدول (۴-۴۲) فراوانی توزیع تاثیر بازارچه در تعرض گروهکهای ضدانقلاب..... ۱۳۵
- جدول (۴-۴۳) فراوانی توزیع تاثیر پاسگاههای مرزی در خصوص امنیت مرزها..... ۱۳۶
- جدول (۴-۴۴) فراوانی توزیع تاثیر پاسگاههای مرزی در خصوص امنیت عمومی..... ۱۳۸
- جدول (۴-۴۵) فراوانی توزیع تاثیر بازارچه در افزایش امنیت مرزها..... ۱۳۹
- جدول (۴-۴۶) فراوانی توزیع تاثیر بازارچه در افزایش امنیت عمومی..... ۱۴۱
- جدول (۴-۴۷) فراوانی توزیع تاثیر کدام عامل در افزایش امنیت مرزی و عمومی..... ۱۴۲
- جدول (۴-۴۸) فراوانی توزیع میزان رضایت از تاسیس بازارچه..... ۱۴۳
- جدول (۴-۴۹) فراوانی توزیع تاثیر کدام عامل در رونق بخشیدن به بازارچه بیشتر است..... ۱۴۵
- جدول (۴-۵۰) تحلیل نقش بازارچه‌های مرزی بر امنیت منطقه..... ۱۵۶

جدول (۵-۵۱) نقاط قوت و ضعف، فرصتها و چالشهای منطقه مورد مطالعه و مرز رسمی باشماق ۱۶۹

جدول (۵-۵۲) نمای کلی از وضعیت مرز رسمی باشماق بعد از توسعه آن ۱۷۰

جدول (۵-۵۳) چارچوب نظریه‌ای و پیشنهادی ۱۷۴

فهرست اشکال

صفحه	عنوان
۲۲.....	شکل (۱-۲) عوامل متشکله فضا.....
۲۳.....	شکل (۲-۲) شبکه‌های سیاسی-منطقه‌ای.....
۴۳.....	شکل (۳-۲) کارکردهای مورد نظر از تشکیل بازارچه‌های مرزی.....
۷۲.....	شکل (۴-۲) چارچوب نظریه‌ای تحقیق.....
۷۳.....	جدول (۵-۲) فرایند انجام تحقیق.....
۱۵۵.....	جدول (۶-۴) تحلیل نقش بازارچه‌های مرزی بر امنیت منطقه‌ای.....

فهرست نقشه‌ها

صفحه	عنوان
۷۶	نقشه (۱-۳) استان کردستان.....
۷۹	نقشه (۲-۳) شهرستان مریوان.....
۸۲	نقشه (۳-۳) کشور عراق.....
۸۴	نقشه (۴-۳) کردستان عراق.....
۸۶	نقشه (۵-۳) سلیمانیه.....
۸۸	نقشه (۶-۳) پنجوین.....

۱- بیان دقیق موضوع و تعریف

مساله

امنیت مرزی به معنی جلوگیری از هرگونه اعمال خلاف قانون در طول مرزهای یک کشور و قانونی کردن تردد اشخاص و حمل و نقل کالا و حیوانات اهلی، با رعایت ضوابط قانونی و از راه دورازه‌های مجاز مرزی است. زمینه‌ها و عوامل گوناگونی از جمله ویژگیهای طبیعی (توپوگرافی، اقلیم)؛ انسانی (بافت قومی و مذهبی مرزنشینان)؛ سیاسی (سطح و نوع روابط سیاسی دو کشور)؛ اقتصادی (وضعیت اقتصادی، رفاهی)؛ اجتماعی (سطح سواد، آگاهی و فرهنگ مرزنشینان) و... در بهبود و تضعیف امنیت مرز موثرند. (زرقانی، تابستان ۸۷، ۲)

ناامنی در مرزهای مشترک سیاسی غرب کشور که بخش زیادی از آن در حوزه سرزمینی استان کردستان با کشور عراق قرار می‌گیرد؛ تامین امنیت را از طریق اندیشه توسعه محور ایجاب می‌کند. یکی از نمودهای عملی این اندیشه، احداث بازارچه‌های مشترک مرزی برای استفاده از توانمندیهای نسبی طرفین جهت اشتغال و امنیت پایدار است.

البته لازم به ذکر است که اهمیت بازارچه‌های مرزی بیشتر از جنبه‌های مختلف اقتصادی، اجتماعی، اشتغال، توسعه و رونق اقتصادی منطقه می‌باشد و شاید با توجه به فلسفه وجودی و شکل‌گیری بازارچه‌های مرزی در کشور ما و سایر کشورهای دنیا می‌توان گفت که کاهش وابستگی به درآمدهای نفتی در درجه دوم اهمیت قرار دارد. بازارچه‌های مرزی در ایران آنطور باید و شاید مورد توجه قرار نگرفته‌اند و در اکثر موارد خیلی ضعیف عمل شده و بجای دیدگاه اقتصادی_اجتماعی ایجاد و گسترش حمایت شود، بویژه در استان کردستان دیدگاه امنیتی مورد توجه بوده است. (معاونت برنامه‌ریزی استانداری کردستان، بهار ۱۶، ۸۸)

طول مرز مشترک استان کردستان با کشور عراق حدوداً ۲۳۰ کیلومتر است که در نوار مرزی شهرستان بانه، سقزو مریوان می‌باشد. عمده نوار مرزی استان توسط سپاه پاسداران کنترل می‌گردد و نیروی انتظامی و

کنترل عملیاتی تحت نظر سپاه پاسداران می‌باشد و هریک از آنان در سلسله مراتب سازمانی خود وظایف خاص خود را به انجام می‌رسانند، بعنوان مثال وظایفی مانند برخورد با قاچاق کالا و یا تردد اتباع غیر مجاز از جمله وظایف ذاتی ناجا بشمار می‌رود (عزت الله عزتی_ مریم غراوی؛ اسفندماه ۵۶، ۱۳۷۹)

انسداد مرز در استان کردستان همواره با مشکلات جدی مواجه بوده است که امکان تردهای غیرمجاز، قاچاق کالا و... از آن جمله است. تردهای غیر مجاز توسط افراد مختلف، جاسوسان و ضدانقلاب و... می‌تواند تبعات ناخوشایندی را در بعد امنیتی برای کشور به همراه داشته باشد. به علت شرایط جغرافیای استان کردستان و نبود امکانات لازم مانند پاسگاههای ثابت در بسیاری از نقاط مرزی حضور نیروهای مستقر در مرز بصورت فصلی و در فصول سرد سال نیروها عقب نشینی روی مرز دارند، ناهماهنگی میان نیروهای مستقر در برخی موارد مشکلاتی را در نحوه کنترل و انسداد مرز بوجود می‌آورد. از سال ۱۳۷۳ تا کنون (اسفند ۱۳۷۹) ۱۹ پاسگاه مرزی در استان ساخته شده و نیروها در آن مستقر گردیده‌اند، گفتنی است استان کردستان در چارت سازمانی انتظامی دارای ۳۸ پاسگاه مصوب مرزیست که بایستی در نقاط صفر مرزی (جدار مرز) ساخته و نیروهای انتظامی در آنها استقرار یابند؛ لذا با توجه به مراتب فوق و روند کنونی در می‌یابیم که استقرار تمامی پاسگاههای مرزی به سالها وقت نیازمند است که ممکن است در سالهای آتی نیازمندیهای مرزی صرفا با حضور نیروها نیز تامین نگردد و نیازمند لوازم و ابزار آلات دیگری سوای پاسگاههای مرزی می‌باشد. (همان، ۵۸)

باتوجه به اهمیت نقش و جایگاه صادرات غیرنفتی در اقتصاد کشور، تلاش در جهت توسعه هرچه بیشتر صادرات غیرنفتی و کاهش وابستگی به درآمدهای نفتی در راس برنامه‌های توسعه دولت قرار گرفته است. در این میان بازارچه‌های مرزی نیز بعنوان بخش کوچکی اما مهم در بازرگانی خارجی در نظر گرفته می‌شوند. اگرچه فعالیت در بازارچه‌های مرزی در حدی نیست که بتواند نقش موثری در کاهش وابستگی به صادرات غیر نفتی داشته باشد اما از جنبه‌های مختلفی از جمله رشد و توسعه منطقه، افزایش امنیت و... می‌تواند نقش موثری را ایفا کند. (کاشفی، ۱۳۷۸، ص ۱۶ و ۱۵)

مرزهای سیاسی مهمترین عامل تشخیص و جدایی یک واحد متشکل سیاسی از واحدهای دیگر است. در ضمن وجود همین خطوط است که وحدت سیاسی را در یک سرزمین که ممکن است فاقد هرگونه وحدت طبیعی یا انسانی باشد، ممکن می‌سازد. خطوط مرزی خطوط اعتباری و قراردادی هستند که بمنظور تحدید حدود یک واحد سیاسی بر روی زمین مشخص می‌شوند. مرزهای بین المللی، در شکل دهی مناسبات سیاسی و اقتصادی میان حکومتها نقش برجسته بعهدہ دارند و مرزها، کنش متقابل مرزنشینان را بشدت تحت تاثیر قرار می‌دهند. (میرحیدر، تابستان ۱۶۱، ۸۵)

مرز در مفهوم نظریه قطب رشد، دورترین نقاطی است که شعاع تاثیرات قطب رشد به آنجا می‌رسد، بر این اساس، مرز به منطقه‌ای اطلاق می‌شود که کمترین بهره‌مندی از تشعشعات توسعه‌ای قطب رشد را دریافت می‌کند، به این جهت مناطق مرزی اغلب مناطقی محرومتر، توسعه نیافته‌تر و عقب مانده‌تر بشمار می‌روند. در تحلیل استنباطی مرز از دیدگاه نظریه مرکز-پیرامون، چنین برمی‌آید که مرزها به دلیل واقع شدن در مناطقی پیرامونی و دور از مرکز اولاً مورد بی‌توجهی کامل قرار می‌گیرند، چراکه امکان بهره‌برداری از منابع آنها کمتر از مناطق نزدیک به مرکز است. ثانیاً به دلیل این بی‌توجهی، حداقل منابع موجود این مناطق نیز به سوی مناطق مرکزی یا مناطق نزدیکتر به آن تمایل می‌یابند. (عندلیب؛ ۵۲، ۱۳۸۰)

هریک از مرزهای بین المللی دارای ویژگی‌های مختص به خود هستند. مرزهای جمهوری اسلامی ایران نیز دارای خصیصه‌های متعدد است که محرومیت و توسعه نیافتگی شدید و ضعیف و نامتعادل و نابرابر اقتصادی- فرهنگی این مناطق نسبت به مناطق مرکزی و پایین بودن سطح درآمد این نواحی از متوسط‌های کشور از عمده ویژگیهای آن است. (علینقی؛ پاییز و زمستان ۷۸) همچنین ناامنی در کشورهای همجوار ایران و بی‌ثباتی یا ضعف شدید در ایجاد ثبات کامل سیاسی، اداری، اقتصادی در اغلب کشورهای همسایه که فقدان کنترل کامل مرزها را بهمراه دارد از جمله مواردی است که باعث اتلاف منابع و بروز مشکلات حاد در مناطق مرزی می‌گردد. (حسینی؛ ۱۳۷۷)

جمهوری اسلامی ایران با ۱۵ کشور مرز مشترک خشکی و آبی دارد. در برخی از این مرزها امنیت کامل به معنی فقدان عبور و مرور غیر مجاز افراد، کالا و ... وجود ندارد و در نتیجه به دلیل نفوذپذیر بودن این مرزها امنیت در مناطق مرزی و حتی داخل کشور از جنبه‌های مختلف اقتصادی، سیاسی، نظامی، اجتماعی مورد تهدید واقع می‌شود؛ به ویژه در مرزهایی که کشور آن سویی مرز دارای شرایط خاصی باشد، مانند مرز ایران و عراق. در چنین شرایطی با ورود غیر مجاز افراد از گذرگاهها و معابر غیر قانونی و انجام اعمال خلاف قانون از قبیل عبور مواد مخدر و سلاح توسط افراد امنیت در این مناطق حاشیه مرز مورد تهدید واقع می‌شود. (خرم؛ بهار ۱۳۷۵)

مرز رسمی محوطه‌ای است محصور واقع در نقطه صفر مرزی در جوار گمرکات مجاز به انجام تشریفات ترخیص کالا، یا مکانهایی که طبق تفاهم‌نامه‌های منعقد شده بین جمهوری اسلامی ایران و کشورهای همجوار تعیین می‌شود و اهالی دو طرف مرز می‌توانند تولیدات و محصولات کشور خود را با رعایت مقررات صادرات و واردات برای داد و ستد در این مرزها عرضه نمایند. همچنین محل تردد مسافرانی است که دارای گذرنامه یا اجازه‌نامه معتبر بوده و از راه مجاز وارد کشور یا خارج شوند. استقرار گمرک در درب ورود و خروج مرزهای رسمی جهت اعمال مقررات صادرات و واردات و نظارت بر رعایت آن در مرز ضروری است و انجام این امور به عهده گمرک می‌باشد.

شهرستان مریوان از جمله شهرستانهایی در استان کردستان است که در دهه ۶۰ به دلیل جنگ ایران و عراق و حوادث ناشی از آن و در دهه ۷۰ خورشیدی همچنین به دلیل دستیابی و خرید و فروش کالاهای خارجی و داخلی و دایر شدن بازارچه مرزی، تغییرات جمعیتی چشمگیری داشته است.

بازارچه مرزی باشماق در مرداد ماه سال ۸۶ به عنوان مرز رسمی مورد بهره برداری قرار گرفت و ردیف ترانزیت کالا نیز در آبان ماه همان سال برای این مرز رسمی اخذ شد. به دنبال اجرایی شدن این مصوبه مهم صادرات کالا از استان کردستان به کشور عراق وارد سیر صعودی شده و هر سال نسبت به سال قبل دارای رشد قابل ملاحظه‌ای می‌باشد. به عبارت دیگر اکنون مریوان با داشتن مرز فعال و گمرک